

Åsljunga småkyrka

Lunds stift

Fasad mot sydöst.

Kulturhistorisk karakteristik och bedömning

KRISTINA SIMONSSON, 2016-11-21

jais
arkitekter

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

—

Åsljunga småkyrka

Örkelljunga församling, Åsbo kontrakt, Lunds stift, Örkelljunga socken, Örkelljunga Åsljunga 9:51, Örkelljunga kommun, Skåne län, Skåne

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Åsljunga ligger nordöst om Örkelljunga i skogsbygden i nordvästra Skåne. I skogslandskapet finns en mängd sjöar och i Åsljunga ligger Åsljungasjön. Åsljunga Klint är ett 162 meter högt berg.

Från 1000-talet och framåt började etableringen av byar och ensamgårdar i trakten. Vid denna tid ökade temperaturen vilket kan ha bidragit till bättre förutsättningar för odling. En annan orsak till befolkningsökning är järnframställningen som 1100-1600 var en viktig näring. Här fanns sjö- och myrsmalm samt skog till bränsle för att utvinna järnet. Jordbruk i skogsbygden har aldrig varit huvudnäring utan vid sidan om boskapskötsel har olika binärningar som kolning, tjärning, hantverk som vävning och tillverkning av redskap, korgar mm bidragit till försörjningen.

På en karta från 1822 ligger tio gårdar vid Åsljungasjön. Vid laga skiftet som genomfördes 1827 och framåt omfördelades marken så att bönderna skulle få sin mark samlad i större enheter istället för flera småbitar som tidigare.

När järnvägen och station kom 1894 utvecklades Åsljunga från bondby till stationssamhälle. Stationen placerades norr om samhället och omkring byggdes affärer, bostäder och verksamheter. Skogsavverkningen ökade med bättre transporter och flera snickeri och möbelfabriker etablerades i byn. På 1960-talet startade en kakfabrik som fortfarande är en stor arbetsgivare.

Tack vare järnvägen blev Åsljunga i början av 1900-talet en populär turistort och här byggdes flera pensionat, barnkolonier och caféer. Under första delen av 1900-talet byggdes en mängd villor och fritidshus på sluttningen i nordvästra delen av byn. På 1950-talet byggdes friluftsgården Åsljungagården på en höjd och här fanns en skidlift. Vägen mellan Helsingborg och Stockholm gick genom samhället och när bilismen ökade på 1930-talet startade bilverkstäder. Byn har varit delad av vägen men 2004 flyttades E4:an utanför samhället. 1968 lades järnvägen ner och blev delvis cykelbana. Åsljunga har präglats av många aktivt religiösa och förutom småkyrkan haft två missionshus i byn varav ett finns kvar.

Dagens Åsljunga har omkring 650 invånare. Här finns bland annat skola F-5 och idrottshall, snickeri men begränsad service vad gäller affärer. Vid Åsljungasjön ligger EFS gården som tar emot konfirmander och konferenser. Åsljungagården är numera asylboende.

Kyrkoanläggningen ligger i nordvästra delen av samhället i ett område med villor. Kyrkan omges av höga trädgångar. Öster om kyrkan går en väg, i väster finns en parkering.

Kyrkobyggnaden

Åsljunga småkyrka var från början en skola som byggdes 1914. Skolan för årskurs ett och två hade ett klassrum men innehöll även lärarinnebostad, vestibul och litet matrum. Huset var en vinkelbyggnad med fasad av lockpanel, tak av falsad plåt och sockel av gråsten.

1959 upphörde skolan och Örkelljunga församling fick överta lokalen. Skolan byggdes om med nytt takmaterial, nya fönster och dörrar och en liten tillbyggnad.

Klassrummet inreddes till en enkel kyrksal som invigdes 1962 av biskopen. Den fristående klockstapeln tillkom också 1962.

Det fanns en önskan att bygga en riktig kyrka och 1978 fick arkitekt Ingvar Eknor uppdraget att rita en om- och tillbyggnad vilken invigdes 1980.

Sösåla Byggkonsult AB var entreprenör för bygget som totalt kostade en dryg miljon. 1994 gjordes en mindre tillbyggnad med en egen entré för barnen, ledarrum och vestibul.

Exteriör

Kyrkan ligger inte i traditionell riktning med altaret i öster utan i sydväst.

Kyrkoanläggningen består av flera sammanbyggda delar. Skolan från 1914 som byggdes om 1960, kyrksalen från 1980 och en extra entré från 1994. Kyrksalen är den dominerande delen som höjer sig över de andra delarna med ett brant sadeltak. Samtliga delar har fasad av rödmålad lockpanel och gråmålad putsad sockel. Under kyrksalen finns källare med dagsljus, sockeln är hög med fönster. Fönsterfoder, knutbrädor och taktassar är svartmålade. Kyrksalens rundtimmer syns under takfoten. Sadeltaken är belagda med svart takshingel. Takavvattningen är av svart plåt. Fönstren är vitmålade träfönster. Dörrarna är svartmålade trädörrar. Anläggningen har tre entréer. Huvudingången är till kapprummet mellan samlingsalen och kyrksalen. En gjuten trappa med ett vitmålat räcke med brädor leder till dubbeldörren. En separat entré finns till ungdomslokalerna i källaren. Dessutom finns en utgång från kyrksalen.

Den fristående klockstapeln är en öppen träkonstruktion av kraftigt timmer med en övre täckt del med sadeltak och gavlar belagda med tjärade spån.

Fasad mot sydväst.

Fasad mot nordväst

Interiör

Kapprummet är ett rymligt rum enkelt utformat med golv belagt med plastmatta och vävspända målade väggar och tak. Dörrarna till samlingshall, wc och kyrksal är av furu. Innanförstren är blyspröjsade med antikglas. Trappan till källaren har en barriär av stående fururibbor. Rummet är inrett med bokbord och kapphängare på väggen.

Kyrkorummet

Kyrkorummet består av ett rektangulärt rum med öppet upp tillnock och synlig takkonstruktion. Den bärande takkonstruktionen är av handbarkat rundtimmer av gran. Längs långsidorna står pelare som taklaget vilar på, allt är av rundtimmer. Taket är klätt med sågad furupanel. Väggarna är klädda med horisontell stockpanel i furu. Gavelväggarna har liggande stockpanelen nertill och stående sågad panel i gavelspetsen. På altarväggen skiljs de två olika panelerna åt av en rad med rundträ. Både taket och väggarnas trä är obehandlat.

Hela golvet är i en nivå och belagt med lackad furuplank.

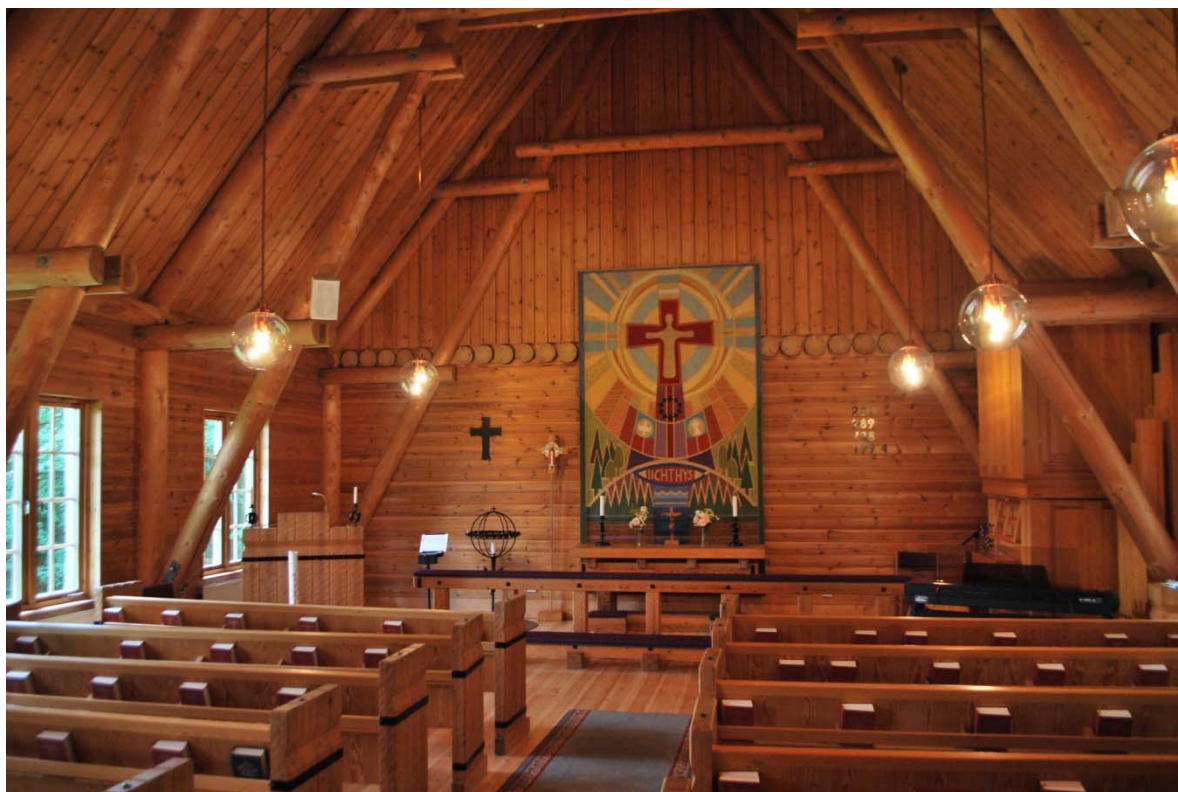
Fyra respektive två fönster finns på långsidorna. Fönstren är raktäckta tvåluftsfönster med treglas. Yttre rutan är spröjsad. Fönsterkarmen är av furu. Under fönstren sitter vita radiatorer. En svartmålad enkeldörr i bakre delen av rummet leder ut.

Öppna bänkar står på ömse sidor om en mittgång fram till koret som är en del av kyrkorummet utan markering i golv eller väggar. Koret är möblerat med altare intill väggen med knäfall framför. Vänster om altaret står predikstolen och ljusbärare, till höger står dopfont, elpiano och orgel. Från taket hänger i metallstänger glasglober i klarglas. På bakre väggen finns en vitputsad murstock från golv till tak som står mellan de två dubbeldörrarna av furu som leder till kapprummet respektive samlingshallen.

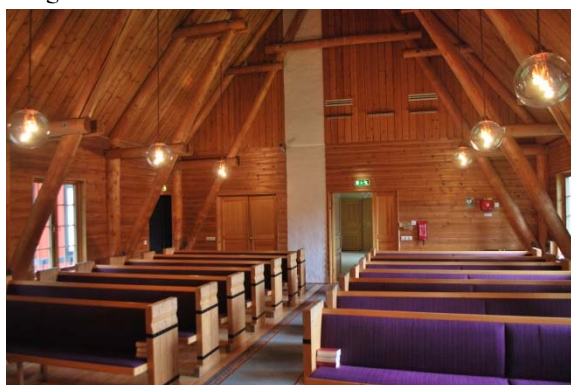
Intill kyrksalen finns två samlingsrum och ett kök. Golvet är belagt med plastmatta, väggarna vävspända respektive tapet. Ett rum har synliga takbjälkar med skivor emellan, det andra rummet har målat vävspänt tak.

Under kyrksalen finns barn- och ungdomslokaler. Samlingsrummet har golv med plastmatta och tak med träullsplattor. Väggar har skiftande beklädnad med sågad

laserad träpanel, tegel och målade vävspända. I rummet finns en öppen spis. Högtsittande fönster släpper in dagsljus. Entrérummet har klinkergolv, tegelvägg och furudörrar till toaletter.

Långhuset mot altaret.

Långhuset mot utgången.

Samlingssal i gamla skolan.

Inredning och inventarier

Kyrkorummets inredning; altare, predikstol, dopfunt, altarring och bänkgavlar är ritad av Ingvar Eknor och tillverkad av Åsljungasnickarna Gert och Bengt Lind.

Inredningen är från kyrkans nybyggnad 1980. All inredning är av furu och ytan bär spår av handverktyg. Furun är sammanlimmad av två eller tre delar till kraftiga furubitar. En insågad vinkel i ovankant på inredningen gör att träets ådring bildar ovala dekorativa mönster. Smidesdetaljerna på inredningen är tillverkade av

Åsljungasmeden Erik Snygg.

Altaret har skiva av hyvlad limträ av furu. Underredet är på sidorna staplade fyrkantiga furubitar som vilar på en ram av furu.

Altarvävnaden är komponerad av textilkonstnär Kerstin Persson och vävd på textilateljé Tre Bäcker i Varnhem. Färgerna är främst gult, rött och grönt. I centrum är uppståndelsekorset omgivet av motiv från trakten som klinten, skogen, ljungen och vattnet.

Altarringen består av kraftiga fyrkantiga ståndare av furu. Överliggare och knäfall av furu är klätt med lila tyg. Planformen är rak.

Dopfunten av furu är sexkantig. Varje sida är uppbyggd av tre stående furubitar. Ett horisontellt järnband med smidda spik i ovan och nederkant håller ihop delarna. Dopfatet av keramik är tillverkat av Stig Carlsson i Nyhamnsläge.

Predikstolen är tresidig och uppbyggd av stående kraftiga furubitar med horisontellt järnband med smidda spik i ovan och nederkant. Framsidans mittparti är förhöjt.

Bänkinredningen är öppen. Gavlarna är rakt avskurna och består av fyra kraftiga furubitar med horisontellt järnband med smidda spik i ovan och nederkant. Ryggstödet är av furuplywood. Rygg och sits är klädda med lila tyg.

Orgeln tillkom 1986 och är byggd av Magnussons orgelbyggeri i Mölndal. Fasaden är av furu. Luckor kan dölja orgelpiporna. Fristående träpipor står vid sidorna. Ett elpiano kompletterar orgeln.

Klockan hänger i den fristående klockstapeln utanför kyrkan. Klockan är gjuten 1962 av Ohlssons klockgjuteri i Ystad. Klockan har inskription.

Tomten

Kyrkan saknar kyrkogård. Kyrkan är omgiven av en gräsmatta med en gång av betongsten på entrésidan och singel på andra sidan. Kyrkans parkering ligger i sydväst.

Byggnader på tomten

Ett förråd står norr om kyrkan. Fasaden är av röd träpanel, sockeln grå betong, pulpettak är belagt med papp.

Kulturhistorisk karaktärisering

Mellan 1945 och 2000 byggdes omkring 700 nya kyrkor i Sverige. De flesta av dessa var småkyrkor som uppfördes i nya stadsdelar i de växande städerna. Det fanns ett engagemang från lekmän och präster att i närmiljön bygga vardagskyrkor som också innehöll barn- och ungdomslokaler. Åsljunga är ovanlig genom att en kyrka byggdes 1980 i en liten by, inte i en växande stad. Åsljunga ligger i en aktiv religiös trakt där det i byn funnits två missionshus och det fanns en önskan att även svenska kyrkan skulle få en egen kyrka.

Åsljunga kyrksal var mellan 1960 och 1980 inrymd i en ombyggd småskola från 1914. En ny kyrksal byggdes till 1980 som ritades av arkitekt Ingvar Eknor i Örkelljunga. Utifrån är det endast klockstapeln som markerar att detta är en kyrka. De olika delarna har ett gemensamt uttryck men kyrksalen markerar sig något genom ett högre tak. Fasaderna är alla av rödmålad panel likt många hus i skogsbygden.

Kyrkorummet är ett rektangulärt rum med öppet upp inock med synlig takkonstruktion av rundbarkad gran. Hela rummet genomsyras och karaktäriseras av trä då väggar, tak, golv och all inredning är av furu. Kyrksalens disposition är traditionell med bänkar längs en mittgång och altaret står intill väggen. Koret i samma nivå som kyrksalen betonar gemenskapen.

Kyrksalen har inga spår av modernismens kyrkor utan har likheter med fjällkyrkor varifrån arkitekten hämtade sin inspiration. Arkitekten ville från början placera kyrkan högt uppe på klinten men istället byggdes småskolan i byn till. Utformningen visar också på skogens stora betydelse i trakten. Trät ger en varm känsla. Alla ytorna är obehandlade förutom golvet som nyligen fått en tjock lack som gör att golvet mer känns som laminat än trä.

All inredning har en gemensam stil där den kraftiga furun har spår av handens arbete och med detaljer i smide. Träet kontrasterar mot lila textil på bänkar och altarring. Träinredningen och smidet är lokalt tillverkat i byn vilket ger en folklig anknytning. Arkitektens egen vision av byggnaden och inredningen var ”mjukt, äkta, nära, massivt, handhugget och obehandlat”. Kyrkorummet är mycket välbevarat och avspeglar arkitektens vision. Altarvävnaden i fokus är en stiliserad framställning av korset och Åsljungas omgivningar. Vävnaden samspelar väl med träinredningen.

Kyrkorummet har en samstämmig, genomtänkt utformning där arkitekten ritat allt. Småkyrkans interiöra kyrkorum har en ovanlig utformning i Skåne men har likheter med fjällkyrkor. Kyrkans synliga höga takkonstruktion av rundträ skapar mycket

karaktär åt rummet och ger rummet en sakral prägel. Det är kyrkorummets interiör som har värde medan övriga lokaler och exteriören är all dagliga.

Rekommendationer

- Kyrkorummets samstämmiga och detaljerade interiöra utformning och inredning bör värnas. Nya tillägg bör begränsas i kyrkorummet. Vid nästa golvslipning kan golvet eventuellt oljas istället för lackas för att bättre överensstämma med övrig interiör.

Skydd m.m.

Kyrkan skyddas som kyrkligt kulturminne enl. 4 kap. kulturmiljölagen. Oklart huruvida tillståndsplikt eller inte gäller för kyrkan. Frågan utreds av riksantikvarieämbetet.

Kyrkoanläggningen ligger inom särskilt värdefulla kulturmiljöer, Åsljunga, utsedd av länsstyrelsen.

Källor och litteratur

Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg & Ingrid Sjöström, RAÄ, 2015

Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet, 2008

Åsljunga småkyrka. Gösta Isacson 2000

Åsljunga småkyrka, broschyr i kyrkan, odaterad

Bland stengärden och slättergubbar, tillägg till ÖP07, Örkelljunga kommun

<http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/landskapsvard/kulturmiljoprogram/sarskilt-vardefulla-kulturmiljoer-i-skane/orkelljunga/Pages/Asljunga.aspx>

<http://www.lansstyrelsen.se/skane/sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/landskapsvard/kulturmiljoprogram/oversiktliga-kommunbeskrivningar/Pages/Orkelljunga.aspx>

Översiktsplan ÖP07, Örkelljunga kommun, 2007,

Telefonsamtal med komminister Gösta Imberg 2016-09-06

Övriga uppgifter

Denna rapport, en kulturhistorisk karaktäristik och bedömning av Åsljunga kyrka, Åsbo kontrakt, har upprättats av:

Kristina Simonsson, Arkitekt SAR/MSA, (rapportförfattare, foto, inventering)

Karl Johan Kember, Arkitekt SAR/MSA, (granskning) Cert. sakkunnig avseende kulturvården,

JAIS arkitekter AB, Sundstorget 3, 251 21 Helsingborg, 042-14 92 30, www.jais.se

Inventeringsdatum: 2016-08-30 Färdigställd rapport: 2016-11-21

Åsljunga småkyrka - byggnadsbeskrivning

Stomme:	Trä
Fasadmaterial:	Träpanel-lock
Fasadkulör:	Röd
Takform:	Sadeltak, med dubbla fall
Taktäckningsmaterial:	Ej utrett
Byggnadsdel:	Kyrkodel Församlingslokaler